

Trawniki

Fragment książki Mieczysława Kseniaka *Parki i ogrody dworskie w województwie lubelskim*,¹ wyd. przez Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze, Zarząd Wojewódzki, Wojewódzką Komisję Przewodniczą w Lublinie w 1981 r. (s. 31-36).

Fragment ten stanowi część rozdziału *Parki wzdłuż Wieprza przekrojem założeń ogrodowych, ich zachowania, walorów historycznych, architektonicznych i przyrodniczo-krajobrazowych*, a w zasadzie fragment części I tego rozdziału, zatytułowanej *Od Trawniki do Łęcznej*.

¹ Chodzi o stare województwo lubelskie, w granicach z 1981 r.

TRAWNIKI

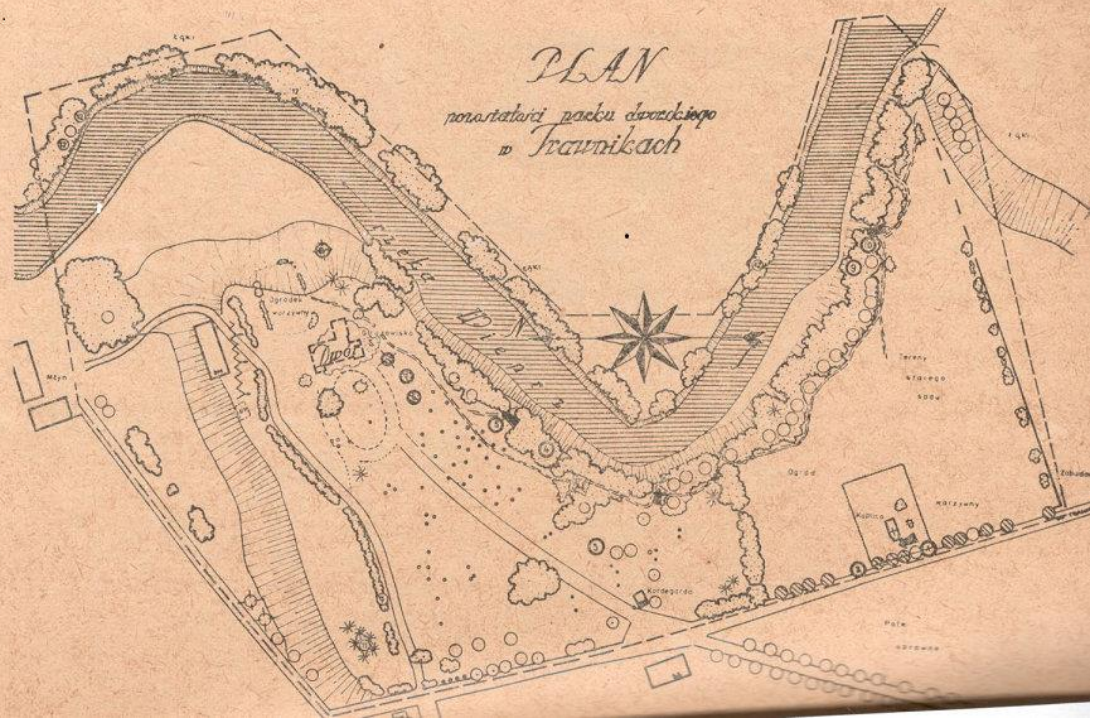
Źródła dotyczące Trawnik nie pozwalają na dokładniejsze prześledzenie właścicieli obiektu i jego ewolucji historycznej. Pierwsze informacje o właścicielach Trawnik sięgają XVI w. Spis szlachty zagrodowej z 1531 r. podaje, że w Trawnikach od 1 łana płaci pobór de Sorte Pełka. Trawniki należą w tym czasie do parafii w Czemiernikach, figurując pod nazwą Thrawnnyk. Zgodnie z tradycją dwór wraz z folwarkiem zlokalizowany jest przez jego pierwotnych właścicieli w oddaleniu od wsi Trawniki, przy trakcie z Krasnegostawu do Łęcznej, na terenach należących do wsi Bazar. Lokalizacja taka była powodowana niewątpliwie względami obronnymi, zwłaszcza że dostęp do obiektu od strony wschodniej, gdzie Wieprz tworzy dość szerokie zakole, był trudny. W 1748 r. Trawniki wchodzi w skład majątku Piotra Suchodolskiego, dziedzica Suchodołów i Siedlisk. Przy końcu XVIII w. Trawniki, Bazar, Czemierniki i Pełcze należą do Józefa Bożydara Podhorodeńskiego, członka palestry lubelskiego Trybunału Koronnego.

W swoich pamiętnikach K. Koźmian opisuje postać J. Podhorodeńskiego w momencie wkroczenia ks. Józefa Poniatowskiego w sposób następujący:

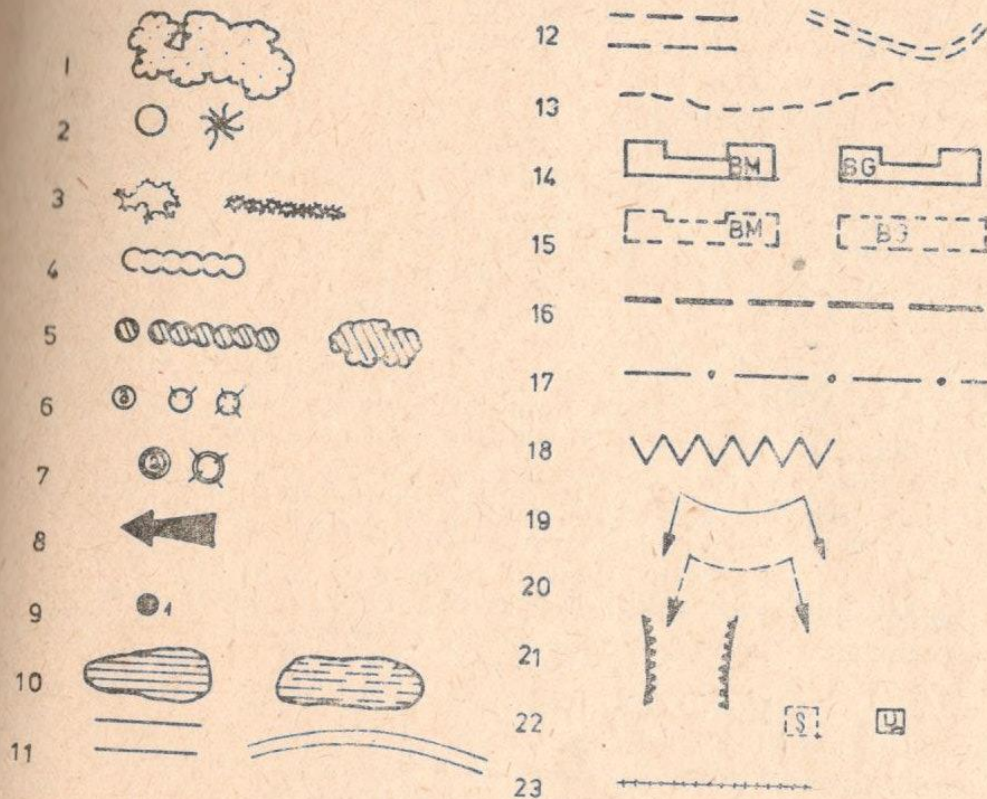
„Nazajutrz wszyscy oddani urzędnicy Polacy i wielu obywateli udało się do kwatery Księcia. Gdy wszedł do nas, wystąpił do niego w dawnym ubiorze i mundurze polskim województwa lubelskiego Józef Podhorodeński, mieszkający w Pliszczynie pod Lublinem, dawny mecenas trybunału, a pod ten czas ziemianin i właściciel kilku wiosek. Ten, zabrawszy głos, rzekł do Księcia: «Odzyskujemy ojczyznę, do której wzdychaliśmy, wszyscy wszystko winniśmy dla niej poświęcić. Racz W. Książęca Mość przyjąć ode mnie dla niej 150 jeźdźców z końmi, których natychmiast własnym kosztem wystawię. Nie chcę żadnego stopnia. Dozwól tylko Książę, abym przy boku jego, jako ochotnik, osobą moją mógł walczyć». Uścisnął Książę Podhorodeńskiego, a wśród oddanej sprawiedliwości patriotyzmowi dodał: «Będziemy mieli ojczyznę, skoro mamy takich obywateli». A dalej pisze o nim: „W istocie samej ten Podhorodeński był człowiek prawy, śmiały w mówieniu prawdy. Obywatel rządny, gorliwy Polak. Serce miał szlachetne, lecz głowę nieco zamęttem rażoną”.

Plan parku w Trawnikach, stan aktualny. Rys. M. Kseniak

PLAN
porostawiaci parku drzewkiego
w Trawnikach

roku jego, jako ochotnik, osobą moją mógł walczyć». Ucisnął książkę Podhorodeńskiego, a wśród oddanej sprawiedliwości patriotyzmowi dodał: «Będziemy mieli ojczyznę, skoro mamy takich Obywateli». A dalej pisze o nim: „W istocie samej ten Podhorodeński był człowiek prawy, śmiały w mówieniu prawdy, Obywatel cządry, gorliwy Polak. Serce miał szlachetne, lecz głowę nieco sumątem rażoną”.

OZNACZENIA GRAFICZNE STOSOWANE NA PLANACH PARKÓW:
 1. skupienia drzew; 2. drzewa pojedyncze liściaste i iglaste; 3. skupienia krzewów i żywopłoty; 4. ściany drzew (aleje i szpalery); 5. zachowane elementy kompozycji zabytkowej; 6. gatunki o większej wartości dendrologicznej lub kompozycyjnej oraz uszkodzone lub wycięte; 7. drzewa pomnikowe; 8. zachowane wnętrza ogrodowe; 9. istniejące rzeźby ogrodowe; 10. zbiorniki wodne lub rzeki istniejące i wyschnięte; 11. drogi i alejki istniejące; 12. drogi i alejki nie istniejące lub w zaniku; 13. dzikie ścieżki; 14. istniejące budynki mieszkalne i gospodarcze; 15. nie istniejące (lub w ruinie) budynki mieszkalne i gospodarcze; 16. granice ochrony konserwatorskiej parku; 17. oś kompozycji; 18. zagrożenia dla parku; 19. powiązania widokowo-krajobrazowe czytelne; 20. powiązania widokowo-krajobrazowe zatarte; 21. kulisy widokowe; 22. śmietniki i ustępy; 23. ogrodzenie

Od 1838 r. dziedzicem Trawnik wraz z Bazarem jest Franciszek Salezy Podhorodeński. W 1850 r. na mocy aktu kupna-sprzedaży dobra przechodzą do Ludwika i Józefiny Słomińskich. Z roku 1851 zachował się „rejestralny opis dóbr sporządzony przez Antoniego Nintnera, woźnego Trybunału Lubelskiego”. Według

tego opisu w Bazarze znajdował się „Dwór – mieszkanie dziedziców z drewna zbudowany, wewnątrz otynkowany, frontem na zachód słońca, ku dziedzińcowi obrócony, do którego wejście jest przez ganek na dwóch filarach okrągłych, murowanych wsparty [...]. Dziedziniec przed dworem, z gazonem okrągłym, agrestem obsadzony, a przed gankiem znajduje się trzy drzewin topoli wyniosłych”. Na ogrody składają się: „a) ogród warzywny nad rzeką Wieprzem [...], obszerny, morgów dwa prętów dwieście sześćdziesiąt dwa obsiany konopiami, b) ogród przy stodołach chmielnik zwany [...], obsadzony kartoflami [...], c) ogród włoski zwany przy dziedzińcu, ogrodzony żerdziami tartemi w słupy dębowe [...], dzieli się na kwatery, pomiędzy którymi jest ulica gracowana podłużna i od tej są uliczki poprzeczne, w tym ogrodzony płotem drewnianym ogródek, w którym inspekta o siedmiu skrzyniach. W inspektach znajdują się ogórki, melony itp. Kwatery obsadzone włoszczyzną, agrestem, porzyczkami i drzewiną owocową dobrych gatunków, których obliczona ilość na sztuk dwieście dziesięć”. Na folwarku istniały też stodoły, lodownie, owczarnie, obory, stajnie, młyn, dom dzierżawcy młyna Wolfa Ketzhandela, a także kuźnia i gorzelnia.

Przy końcu XIX w. Trawniki wraz z dworem i folwarkiem na Bazarze należą do Aleksandra Michalskiego. Zapewne w tym czasie nastąpiło przekształcenie kwaterowego ogrodu w park krajobrazowy.

W rękach Michalskiego pozostają dobra jeszcze w 1922 r., kiedy część majątku została poddana parcelacji. Znacznej dewastacji uległ ogród dworski w okresie ostatniej wojny, a w latach sześćdziesiątych dwór, popadający w ruinę, zostaje rozebrany. Stopniowemu wyniszczeniu ulegają stare, sędziwe drzewa, których pozostałości zachowały się do dzisiaj.

*

Ogród dworski położony jest na wysokim brzegu rzeki Wieprz, ograniczony od zachodu lokalną drogą prowadzącą do Trawnik. Od szosy Pełczyn – Trawniki do dawnego ośrodka dworskiego prowadzi aleja kasztanowców o nie utwardzonej nawierzchni drogi. Przy wjeździe na tereny parku znajduje się murowany budynek kordegardy, częściowo przebudowanej, oraz pozostałości bramy wjazdowej. Część ozdobna parku otaczającego nie istniejący już dwór jest mocno zdewastowana, o całkowicie zatartym układzie krajobrazowym.

Śladem po gazonie i podjeździe jest skupienie starych lip przy gruzowisku po dworze. Dalej na północ znajduje się stary, zamieszkały jeszcze czworak oraz młyn – jedyne pozostałości rozbudowanej dawniej części gospodarczej. Od gruzowiska po zniszczonym dworze w kierunku południowym, wzdłuż stromego wzgórza ograniczającego dolinę rzeki Wieprz, ciągnie się na długości około 500 m swobodna alejka spacerowa wyznaczona starymi drzewami, głównie lipami, pełniąca dawniej funkcję tzw. dzikiej promenady. Stąd roztaczają się malownicze widoki na dolinę Wieprza i daleki krajobraz.

Na obszarze między dziką promenadą a drogą wyznaczoną rzędem starych lip znajdują się tereny dawnych ogrodów dworskich – owocowych i warzywnych, ograniczone od południa fragmentami starego muru. Tutaj w otoczeniu lip usytuowana

jest rozsypująca się już kaplica – grobowiec Józefa Bolesława Łodzi Michalskiego, zmarłego w 1911 r. Całość nie reprezentuje wprawdzie szczególnych wartości zabytkowych, odgrywa jednak istotną rolę w krajobrazie ze względu na swoje położenie, a także dlatego, że jest jedynym obiektem na terenie Trawnik, przypominającym o dawnej tradycji i historii rozwijającej się dzisiaj osady.

DRZEWA POMNIKOWE, RZADSZE CZY EGZOTYCZNE LUB O ZNACZENIU KOMPOZYCYJNYM

Jest ich w parku niewiele. Z najstarszych drzew są tu lipy i topole, które oznaczono na planie parku.

1. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) o obwodzie 3,2 m
2. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) o obwodzie 3,7 m
3. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) 3-konarowa o obwodzie 4,6 m
4. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) 3-konarowa o obwodzie 5 m
5. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) o obwodzie 3,2 m
6. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) o obwodzie 3,5 m
7. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) o obwodzie 3,3 m
8. Topola czarna (*Populus nigra*), wyłamana, o obwodzie 5,2 m
9. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) o obwodzie 3,2 m
10. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) o obwodzie 3,4 m
11. Skupienie modrzewi europejskich (*Larix decidua*) o średnim obwodzie 1,2 m
12. Zarośla nad Wieprzem składające się głównie z wierzby białej, wierzby kruchej i topoli białej.

ŹRÓDŁA

1. Koźmian K., *Pamiętniki* obejmujące wspomnienia od r. 1780 do r. 1815, Warszawa 1907.
2. Księgi Wieczyste i zbiór dokumentów do dóbr Trawniki, Archiwum KW Sądu Okręgowego w Lublinie.
3. Pawiński A., *Polska XVI w.*, t. III: *Małopolska*, Warszawa 1886
4. Sulmierski F., Chlebowski B., Walewski W., *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego 1880-1904*.